

46-ik sz. Novemb. 12. 1865.

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐ-TULAJDONOS:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ:
EMICH GUSZTÁV.

A képeket kitünőbb művészeink rajzolják s metszi **BUSZ K.**

Előfizetési feltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petsor egyszeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetek a **kiadóhivatalba** (Barátok-tere 7-dik sz.)
 a kéziratok pedig a lap **szerkesztőségéhez** (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
 levelekben intézendők.

PEST, 1865.

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV
 M. AKAD. NYOMDÁSNÁL.

T A R T A L O M.

Cikkek: „Gaye Szelina kisasszony.“ — „Temetőben.“
Udvardy Gézáól. — „Hirneves inyencek.“ *Tar Gábertól.* —
 „Erdélyi képek.“ *N. Ó-tól.* — „Hamburgi levél.“ *F. A.-tól.*
 — „Egy éj az alligátorok között.“ Közli: *Szabó Aurél.* —
 „A bánáti bányavárosok, nyers ércek termelése és ipar tekintetében.“ *Asbóth Lajostól.* — „Az erdélyi három nemzet uniója 1437-ben.“ *Szilágyi Sándortól.* — A méhek életéből.“

— „Egy hét története.“ *Vadnay Károlytól.* — Ujdonságok.
 — Vegyes közlemények. — Irodalom. — Zeneművek. —
 Nemzeti színház. — Szerkesztői üzenetek.
Képek: „Miss Selina Gaye.“ — „Az „Erdélyi képek“
 hez.“ — „Molly majom.“ — „Paraffingyár Oravicán.“ (Rajz.
Blumberg.) — „Dognácskai vasgyár.“ (Rajz. *Haske.*) —
 Képtalány.

U j d o n s á g o k.

— (*Horvátországban a póstahivatalok*) horvát nyelven nyomtatott vevényeket adnak a közönségnek, miként azt egy most kezünk közé jutott vevényből is látjuk, a min igen örvendünk, mert a póstahivatalok a közlekedés előmozdítására s az állam jövedelmeinek szaporítására, nem pedig a germanisatio terjesztésére valók. Vajha e tekintetben nálunk is történnék intézkedés, mert az a magyar földműves vagy iparos, a kinek német recepissét nyomnak a kezébe, bizony nem érti meg az annak hátán levő sorokat, pedig hát azok azért lennének ott, hogy megértessenek.

— (*Több tudósunk népszerű felolvasásokat*) szándékozik rendezni még hölgyeket is érdeklő tárgyakról, melyeken mint hallgató bizonyos csekély díjért minden művelt egyén megjelenhet. A tárgyak felolvasása után a hallgatók bármelyikének is jogában állana kérdéseket intézni, vagy a felolvasóval tudományos vitába ereszkedni.

— (*Pestváros bevételai*) a mult 1864-ben összesen 2,308,373 ftot tettek, s ugyanannyira rugtak kiadásai is. Az összes hatósági pénztárak forgalma pedig következő volt: Házi pénztár, mint főnebb említettük: 2,308,373 ft; letéti hivatal: 3,094,849 forint; adópénztár 2,719,034 ft s gyámvagyon 4,982,875 ft; összesen 13,105,133 ft.

— (*Magyarországban termelt gyapot.*) Kassáról

írják, hogy egy ottani földbirtokosnak sikerült volna mindjárt az első kísérletnél tizenegy font jó fajta gyapotot termesztie. — Ugyanonnán tudósítanak, hogy ott e napokban egy szabadságos altisztet végeztek ki, mivel egyik bajtársát feltékenységből meggyilkolta.

— (*Az írói segélygyűletnek,*) ezen meglehetősen mostohán kegyelt közintézetnek a derék zólyom-megyei olvasóegylet 20 frtot küldött be.

— (*Gyilkosság.*) Kecskemét mellett a Köncsög pusztán okt. 27-én vérlázító gyilkosság történt. Nevezetesen Börönte Ferenc tanyáján, midőn ő nejevel együtt a városban volt, rablógyilkosok négy gyermeküket (három fiut s egy lányt) baltával meggyilkolták. Csak egy csecsemőt hagytak életben. A többit vagy boszúból, vagy azért ölték meg, hogy el ne árulhassák őket. A legnagyobb fiu már 15 éves volt. A rablók összesen 60 frtot érhető holmit vittek el, s ezért követték el az isztentelen gyilkosságot.

— (*A kholera ellenszeréül*) Mátis Ferenc lelkész a nyers tormát ajánlja. Szerinte a tormát nemcsak rágni, de le is kell azt levével együtt nyelni, s a tormának minél frisebbnek kell lenni; legjobb ha azon frisiben ássák ki a földből. Jó egyuttal a gyomorra is reszelt nyers tormát tenni s a mell azon tájaira, hol fojtó görcsöket érez a beteg.

V e g y e s k ö z l e m é n y e k.

— (*A magyar birtokosok száma.*) Hivatalos kimutatások szerint Magyarországon a nagybirtokosok száma 23,749, (kiknek ha mindegyike tartaná legalább a „Pesti Naplót“, mily szép lenne az!) a kisbirtokosok száma pedig 2,013,584. A szántóföldek mennyisége 13,627,152²⁰/₁₀₀, rét 4,577,090⁷³/₁₀₀, legelő 5,717,139¹⁰⁵⁰/₁₀₀₀, erdő 9,320,385⁷¹²/₁₀₀, szőlő 574,484⁵⁴⁴/₁₀₀₀, nádas 301,577²⁵/₁₀₀, haszonvehetetlen terület 2,618,277⁹⁸³/₁₀₀₀, 1600 □ ölével számított hold, minek tiszta jövedelme 101,779,856 ft 9³/₄ kr-ra van számítva.

— (*Adatok az új horvát kancellárról.*) A horvát udv. kancellária vezetőjének kinevezett b. Kussevics altbnagy régi horvát nemes családból származik s 1807-ben Zágrábban született. Atyja József, ki 1846-ban halt meg, udv. tanácsos s a magyar kir. udv. kancellária előadója volt. Fiát a katonai pá-

lyára szánva, azt a mérnöki akademiában nevelteté, melyből 1825-ben mint hadapród lépett a csapatba, itt Kussevics gyorsan léptetett elő főhadnagygyá, 1831-diki augusztusban a 4-dik számú határezredbe, 1832-diki marciusban mint százados az 53-dik számú gyalogsági ezredbe tétetett át, 1843-diki augusztusban őrnagynak a 2-dik báni határezredben léptetett elő, 1843-ban mint al ezredes jött a 26-dik számú gyalogsági ezredbe, hol egy hó leteltével ezredes lett, 1849-diki octoberben vezérőrnagynak neveztetett ki s 1857-diki februárban altábornagynak. Kussevics mint a hadügyminiszterium osztályfőnöke, hadcsapat-dandárnok, a zágrábi hadparancsló tábornok adlatusa, mint csapat osztályparancsnok s legutóbbi állásában Udinéban tüntette ki magát s ez érdemei elismeréseül 1863-diki aug. 13-dikán a Lipót-rend

Első évi folyam.

46. szám.

November 12. 1865.

Gaye Szelina kisasszony.

Mi magyarok nyelvünkre nézve annyira elszigetelten, annyira rokontalanul élünk itt Európa civilizált vagy csak félig művelt népei közt, hogy

ez okon könnyen megmagyarázható azon öröm, melyet akkor érezünk, ha egy-egy külföldi kitűnőség magává teszi azt, a mi legszeretettebb, s legféltékenyebben őrizett kincsünk: ha megtanulja nyelvünket.

Ez örömünknek egy másik, s pedig az előbbinél nagyobb horderejű indoka is van, az t. i., hogy csak nyelvünket tudó, irodalmi világunkba behatott, s azok segítségével nemzeti és politikai életünkbe helyes szemüvegen át tekintő idegenek által remélünk és

vágyunk a külföld előtt minden tekintetben híven és figyelmet gerjesztőleg minél gyakrabban bemutatni, hogy mint a művelt Európa nemzetszaládájához tartozók, a minket megismerés után a

külső népek becsülését, testvéri rokonszenvét és közéletüket minél nagyobb mérvben megnyerhessük.

Gaye Szelina.

Ily idegentisztelünk mi Gaye Szelina kisasszonyban, ki nyelvünket megtanulván, irodalmunkat tanulmányozza; s hacsakezirányban is minél gyakrabban s minél több oldalról ösmertene minket dicő hazájában, úgy is megérdemli hálaunkat.

Gaye Szelina angol író.

Atyja anglikán lelkész Ipswichben. Rendkívüli ismereteit atyja házában szerezte meg s a világhírű bonni magasabb nőnevelő intézetben.

Szelinát atyja az első oktatás elemeiben gyermekeivel együtt részesítette, minek következtében hölgyünk oly tudományos alapot nyert kiképzetésében, a milyentről nekünk szárazföldi nőnevelési viszo-

nyaink közt fogalmunk egy könnyen nem is lehet.

Szelina ugyanis a mértant és algebrát egészen oly terjedelemben tanulta, mint idősebb fivére Arthur, kinek e tanulmányokba ugyancsak belé kellett mélyednie, hogy kedvenc eszméjét valósíthassa, mi abból állott, hogy a tengerészet magasabb tanfolyamának bevégezése után a marinánál tisztii rangot biztosíthasson magának.

Azon évek alatt, midőn igen sok hölgy legfőbb csak a toilette titkait kezdi búvárlani, Szelina legkivált a geologiai tanulmányokban tőn nagy előhaladást, miben nagy könnyebbségére szolgált kitűnő nyelvismerete, miután az angol irodalom kincsbányáján kívül a francia, német, olasz, latin és ó-görög irodalom termékeit is egész kényelemmel élvezheti, mert e nyelveket részint tökéletesen beszéli, részint pedig igen jól érti. Sophocles különösen kedvenc írója s ennek műveiből a kar dalokat jobbára majd mind könyv nélkül is tudja.

Már eddig megjelent művein a legáthatóbb szellem ömlik el, s telvék azok a legérdekesebb tanulmányokkal.

Ily művei a „Will he be clever“ (Ügyes lesz-e ő?) s „Agnes“ című regényei s „Geology for Boys“ című könyve, s irt még ezen kívül különböző folyóiratokba számtalan más érdekes cikket is.

A magyar nyelvet Londonban élő, nagyra becsült munkatársunktól, Rónay Jácinttól tanulta, s mint már e lapok is jelentették, jelenleg Vörösmarty „Szép Ilonkáját“ fordítja angol nyelvre. A gr. Lázár K. által szerkesztett „Uj Korszakot“ is nagyon becses cikkel gazdagította. Hazánkat még nem látta, de nagy rokonszenvvel viseltetik iránta, s így reméljük, hogy meg fogja azt látogatni.

Végül tartozunk annak kijelentésével is, hogy fotográfia után készült arcképén rajzolónk egyáltalán nem adta vissza az eredetinek szépségét.

T e m e t ő b e n .

Rengő falomban reszkető sugár,
A hold az égen bujdokolva jár.
Halálrúl szól a hulló csillag,
Ugy hí, ugy vonz a pusztá hant;
A szellő zúg, virág, fű suttog . . .
— Mi jó pihenni ott alatt!

Körültekintek . . . itt is egy rokon . . .
Merengtünk egykor édes álmokon;
Vidám dal szólt csapongva ajkán,
Mit zengve kísért könnyü lant;
Kinos napok jövének aztán . . .
— Mi jó pihenni ott alatt!

Kinos napokban elveszett a hit,
Sorsától várt még szegény valamit.
Az óra jött . . . a kocka vetve . . .
Boldogtalan futott, rohant,
S a szörnyü hullám elterette . . .
— Mi jó pihenni ott alatt!

Most itt pihen . . . s itt *valamennyien*;
Nem kérdik többé: bizhatunk? s kiben?
A vesztés kinja már csak itt ég
Az érző, vérző szív alatt;
Magukkal ök az *álmot* vitték;
— Mi jó pihenni ott alatt!

Most boldogok már . . . nem is sejthetik,
Hogy lassan *itt is* beesteledik.
Az isten oda vitte őket,
Hol minden seb begyógyuland;
Hazájok lett a temetőkert . . .
— Mi jó pihenni ott alatt!

Övék e csendes nagy birodalom,
Mienk — mely majdan eltemet — a rom.
Az álmokat lenn újra kezdik,
Miket tőlünk elzár a hant;
S mi küzdve vérzünk . . . meddig? meddig? . . .
— Mi jó pihenni ott alatt!

Udvardy Géza.

H i r n e v e s i n y e n c e k .

I.

Legrégibb tudomány a gastronomia, mert kezdetét a paradicsomi almafánál veszi.

A tudományok e legősebbike minden korban becsültetett, minden népfaj által tiszteltetett s minden század kitűnősegeit papjai közé számította. Királyok és császárok, hősök és államférfiak, költők és tudósok tolakodtak e tan templomába, s hódoltak a nagy bálványnak, — a *gyomornak*.

E tan főszékhelye Franciaország.

A középkorban, midőn a műveltség hajnalpirja derengeni kezdte, a gastronomia a kolostorokban emelte fel trónját. Az államtudománnyal karöltve bevegült a politikába, s nem hiányzott a pápák consiliumai-, nem a lovagok tornáiból.

Fokról fokra emelkedve, fénypontját XV. Lajos kiskorusága alatt, orleansi Fülöp regensége közben érte el. Hajh, boldog és szép kor volt az!

Midőn a királyok és hercegek nagyobbra vették, ha egy-egy ujonan feltalált mártalék vagy gombóc nevükről neveztetett el, mint ha véres csatátérekben győzelmi babérokat nyertek volna.

Az 1789-ki forradalom, nem elégedve meg a lihomok királyi székének megdöntésével, a gastronomiának is ellenszegült. Kimenekült az a Provence s Artois grófokkal; de népszerűség feltétele mellett csakhamar visszatérhetési engedélyt nyert. Helyet foglalt ezután a sansculotte-ok asztalánál s szövetségre lépett velök, együtt énekelte a marseillaisét és várta a jobb idöket.

Bekövetkezett a direktorium, mit nemsokára a császárság követett. A gastronomia egykori fényére emelkedve az új császári udvar minden miniszterét s palotáját hatalmába kerítette. Egyik karjával a hatalmas Feschre, másikával a főkorlátnokra: Cambacéresre támaszkodva, utat tört magának a tuileriákba is, hol Josephine, Bonaparte Jeromos és József becslését, Murat és Talleyrand véduraságát csakhamar kivívá.

E korban merült fel Párisban Grimaud de la Reynière Boldizsár Lőrinc, egykor ügyvéd, ki az ügyvédséggel a mendemonda szerint ügyfelek hiányában felhagyott, s kiadója volt az „Almanach des Gourmands“ (inyencek zsebkönyve) című lapnak, mely által pár év alatt némi hirre s tetemes vagyonra tett szert. E gastronom-lap tizenkét évi folyama több mint 200,000 franknyi összeget s európaillag ismert nevet szerzett neki. Zsebkönyve első évi folyamát Cambacéres főkorlátnoknak ajánlotta, ki hálául Reynièret a császári könyvtárnál állomással kínálta meg. De Grimaud de la Reynière urnak függetlensége minden kitüntetésnél becsebb volt és nem fogadta el a kínált állomást, mit igen bölcsen cselekedett, mert a nagyok pártfogása és barátsága szerfelett mulékony.

II.

Különös szenvedélye volt ez embernek.

Étlapokat gyűjtögetett; több volt neki tizezernél.

E gyűjteményben vala többek között egy angol étlap, melynek hátlapjára Rajmond de la Fage, Frankhon legnagyobb festészei egyike -- számláját kifizetni nem tudván -- a vendéglősnek egy tájképet rajzolt, melyet később egy műbarát háromezer aranyért vásárolt meg.

Könyvtára, mely körülbelöl hatszáz kötetből állott, csupán gastronom könyveket tartalmazott; többek között Athenäus minden kiadásait s fordításait. Ezen Athenäus görög író volt, ki „Deipnosophistos“ vagy „a tudósok étasztala“ cím alatt igen

érdekes munkát hagyott hátra, mely eredeti nyelven Velencében 1514-ben jelent meg először.

E könyvtár birtokosa -- kinek azért Fesch birtokos hiában kínált huszezer aranyat -- egy inyenc-kört alakított, mely „caveau moderne“ név alatt volt ismeretes s hetenként egyszer a Rocher de Cancale-ban gyült össze.

E kör tagjai csupa inyencek voltak, kiknek a jól terített s választékos étasztal legfőbb élvezetük volt. Grimaud de la Reynière az alapszabályok kidolgozása közben azon furcsa ötletre jött, hogy minden ujonc egy-egy csemegeétek nevét kapja; ennek következtében volt spárga, fácán, szarvasgomba-mester, s elnök rendesen az volt, ki legkorábban érkezett. Ez *előlevőnek* neveztetett s joga volt minden tálból először venni, s így a legjobb falatokat önmagának lefoglalni. Az étkezés végeztével sorban minden tagtársnak egy inyenc-adomát kelle mondania a kör tagjai emésztésének elősegelésére s a közvidámság előmozdítására.

III.

Egy este a „Töltött kappan“, Grimaud de la Reynière, következő történetet beszélt el:

1778-ban történt. XV. Lajos, unokaöccsének Mária Antoinette osztrák főhercegnővel összekelése alkalmával számos tarkánál tarkább ünnepélyt rendezett, s többek közt Marly-ben nagy álcás vigalom tartatott. A terem mindkét végén nagyszerű étasztalok állottak a tálak legválogatottabb tartalmával, a legfinomabb üditőkkel, a legvillanyozóbb borokkal s legpompásabb fagyaltokkal terhelten.

Alig kezdődött a vigalom, midőn a két roppant étasztal egyikénél egy kék domino jelent meg, ki feltünő magassága által a többi álcások közül egészen kivált. Elnyelt egy sült tyukot s egy szarvasgomba-pástétomot, dicséretes elő- vagy utóvi-gyázatképen két palack nemes bort utánuk önteni el nem mulasztván.

Az étasztalok felügyelője e kék selyem domino étvágját észre sem vette, vagy elnézte; de öt perc múlva ugyanazon domino visszatérvén, s ez alkalommal ismét egy egész tyukot és pástétomot elnyelvén, — figyelmét felébresztette. Képzeljék önök a derék férfiú elbámultát, midőn azon meggyőződésre jutott, hogy ugyanazon étkes domino minden öt percben rendesen megjelent, és minden alkalommal egy-egy tyukot és pástétomot nyelt el.

— Az ördögbe, mondá a jó ur, ez embernek csodálatos étvágya s irigylendő gyomra van; három rövid óra alatt pontosan kiszámítva 36 tyu-

kot, 36 pástétomot s hetvenkét palack bort pusztított el. Ilyen évő Párisban még nem létezett.

A mi sok csak sok! A felügyelő jónak látta Richelieu herceget a dominóra figyelmessé tenni, ki öt perc múlva leküzdhetlen étvágyával ismét megjelent.

A herceg szintén kíváncsi lévén megtudni, hogy ki lehet oly irigylendő étvágy birtokában, melynek minden negyedórán három tyuk, három pástétom s hat palack bor esik áldozatául, észrevétlenül követte a kék dominót, ki a teremből az őrszobába osont; s a selyem burokból a száz testőrök egyik marcona vitéze került elő. A század

ugyanis egy belépti jegyet szerzett magának, s bizonyos összeget raktak össze, melyért egy dominót béreltek, a melybe sorban beburkolóztván, ét- s itvágyukat mentől rövidebb időköz alatt s mentől hathatósabban igyekeztek csillapítani.

Richelieu elbeszélte e furcsa esetet a királynak, ki ez eszmét oly nevetségesnek találta, hogy nevetve kiáltott: Jól tették; az étvágy nem bűn.

— Ellenkezőleg, mondá a *csuka*. Az étvágy az erények legszebbike.

(Vége következik.)

Tur Gábor.

Erdélyi képek.

I.

Római régiségek Vecelen.

Vecel Déva és Illye közt a Maros bal partján fekszik. Hajdan a rómaiaknak ezen helyen coloniájok volt. Benkő, jeles régészünk ezt mondja róla; „Ha Sergidava Daciában létezett, az szerintem nem feketett másutt, mint e helyen.“ A város alapromjai még annyi idő után is jól látszanak s egy eltűnt nagyságról szólnak hozzánk Ezen ro-

egek mellett örömmel kell szólnom egy derék hazafiról, ki már több ily drága emléket mentett meg a feledéstől. Gróf Gyulay Lajosnak köszönhetünk

mokban is Róma siralmas sorsát látjuk, mely míg virágzott, a szépnek s nemesnek hódolt.

A város keletkezését 101-re (K. e.) lehet tenni, mikor is Traján Erdélybe rontott s Decebál dák királyt legyőzte; ezen időben alakította át Zarmizegethusa városát is római erőddé. Romba a magyarok dönték a IX-ik században, s most a szántóvető hasítva földét, átkok közt veti el a követ, mely szántóvasán csorbát ejtett, — azon követ, melyre egykor a nép talán imperatora nevét istenítve jegyzé fel; melyre egykor boldog család helyezé családi istenét; melyre talán egy nép rakott áldozati tüzet a menyköveket forgató Jupiternek.

Nincs senki, ki ezen nevezetes helyen ásatna; a paraszt a talált emlékeket is összetöri; mind

e részben legtöbbet, ki fáradságot nem kimélve jutott ezeknek birtokába. A becses gyűjtemény maros-némethi lakában van felállítva. A feliratok közt egy pár igen érdekes van. Vannak ezenkívül dombor- s féldomborművek is.

Vecelen kőkoporsóra is akadtak, egy ezek közül Déván van. Pénzt is találtak „Dacia capta“ — „Provincia Dacia Augusti“ — „Victori Augusto“ — és „Abundantia Daciae“ felirásokkal.

Ezen faragványok közül itt két darabot közlök, melyek jelentésének megmagyarázását szakértőkre bízom.

N. Ö.

Hamburgi levél.

(A természet és az ember. — Vándormadarak s az állatkerti költözködés. — Jeges medvék. — Molly kisasszony, a hamburgi csimpánsz. — Molly mint festész. — A csimpánsz-majom és a dragonyosok. — Állat-árverés. — Két szarvas. — Az állatvédegyelet működése. — Az állatok szellemi életéről. — Egy példa. — Az állatok is megörülnek. — Javaslát.)

Önhöz intézett utolsó levelem óta nálunk már majd-majd beköszöntött a tél. Tél! könnyű szó arra nézve, ki kényelmes nyugalomban nézheti végig annak lefolyását, de terhes annak, kinek napi gondjai és fáradalmai csak szaporodnak általa.

Az ember oly nagy összeköttetésben van a természetű tünemények és változásokkal, hogy például a fák leveleinek hullásakor önkénytelenül is komolyabbá válik s hogy lelke mintegy lustábbá lesz, ha a természet pezsgő élete halványul, ha a virágzás és termés végét járja

S ezért valóban borongva tekintettünk a vándormadarakra, melyek szeptember elején nagy seregekben vonultak délfelé, bárha ezek sokkal később szoktak elutazni. A golyák, gémek

és fecskék majdnem egészen eltűntek s csak itt-ott mutatkozott még egy-egy elmaradott atyafi, előre sietett barátjait keresvén.

Az állatkert lakosai már részben beköltöztek téli szállásaikra, részben most költöznek, s csak a jeges medvék és a vízben élő állatok érzik magukat most jobban, mint a nyár hevében. Némelyik állat már nagyon megszokta a látogatók nyüzsgő tömegét s az osztrák katonai zenét, mely hetenkint több ízben szokta volt a közönséget ide vonzani; most azonban már sokkal csendesebb vidék s csak bizonyos állatok szokott egyes barátai látogatnak el szelidítési kísérleteik miatt.

Legtöbb látogatója kétségkívül Molly kisasszonynak van, állatkertünk ritka okos csimpánsz-majmának. E csinos állat már mindjárt elejénte általános részvétnek örvendett, s mint hogy éghajlatunk alatt neki is szenvednie kellett, miként minden Európába áthozott csimpánsznak s nagy

figyelmet és ápolást igényelt, ezért a közönség nagyon érdeklődött iránta s igen nyughatatlanul várta mindig a mademoiselle Molly egészségéről kiadott bulletineket. Később ugylátszott, hogy afrikai hazája dacára kivételesen eltűri a mi éghajlatunkat is, s minél inkább lábadozott, annál jobban szaporodott komikus tréfái tisztelőinek és csodálóinak száma.

Engedje meg ön, szerkesztő barátom, hogy Molly kisasszony legutóbbi tréfáját elbeszélhes-

Molly, a csimpánsz-majom. (Brehm rajza után.)

sem. Bizonyos lipesci festész, ki ritkább állatok rajzaiból egész gyűjteményt készít, ebben birni óhajtott csimpánszunk arcaképét is, s ezért letelepedék annak kalitkája előtt és szorgalmasan dolgozott. Ez nagyon hízelt Molly hiúságának, s azért nagyon csöndesen viselte magát s úgy látszott, miként igen tetszik neki, hogy mintául szolgál.

A festész eltávozott a majomháztól, azonban vázlatkönyvét Molly privát lakásához igen közel hagyta heverni. Midőn visszajött, ijedve vette észre, hogy a majom értékes rajzokkal telt könyvét keze közé kaparította s azt veszedelmes kritizálása alá vetette. A könyvet csak nagy bajjal le-

hetett a művészi hajlamu állattól elvenni, de szerencsére semmi kár sem esett a képekben.

Azonban Mollynak mégis meg volt a maga célja. A könyv *első tiszta lapján a rajzónnal* mindenféle macskavakarásokat vitt végbe, melyek majomszempontból tekintve mindenesetre művészeti becsüek. A festész pedig e lap aljára oda jegyzé: „Molly fecit“ s örvendett, hogy könyve ily olcsó áron került ki a majom körmei közül. *)

Az állatkert igazgatótanácsa egy igen ügyes fényképésznek megengedte az állatokat egyenként és csoportozatokban levenni, hogy a közönségnek alkalmá lehessen kedvenceit albumokban is birhatnia; azonban megjegyzendő, hogy egyetlen oly képet sem szabad áruba bocsátania, melyre rá nincs nyomva a zoologiai társulat bélyege ezen felirással: „a fénykép helybenhagyott.“

Mult hóban történt a számfelletti állatok árverése is; ezek jobbadán igen jól megfizetett madarak voltak. Eladatott ezenkívül még egy pár fiatal Waziti-szarvas is 650 tallérnál drágábban.

Engedje meg ön, hogy szólhassak még némit az itteni állatvédő egyletről is. Ez habár nem is igen szembeötlően, folytonos nemes törekvéssel működik tovább. Az ép most megjelent 23-dik évi jelentésben a társulat érdemes titkára, dr. Warburg eládja az eredményeket, s ugyanabban a társulat jegyzője a londoni egylet évkönyvét terjeszti elő kivonatilag. Minden humanisztikus törekvésnek időre van szüksége, hogy kellően gyümölcsözhessek, s annál inkább az állatvédő törekvéseknek oly időben, midőn az emberek iránt sem gyakorolnak általánosan felebaráti szeretetet.

Ha az emberiség el akarná ismerni, hogy az állatoknak is van szellemi élete, mit számtalanszor bebizonyítottak, akkor az állatvédőegyletek eredményei sikeresebbek lennének, mint a milyenek. Örvendetes dolog, hogy a felvilágosítás ezen terén jelentékeny térfiak dolgoznak; itt csak egy

*) Legyen szabad Mollynak még egy pár különösségét ide jegyeznünk. E majom-kisasszony, (mily különös!) nagyon belészeretett a katonaság egyruhájába, s különösen megtetszettek neki a Hamburgon keresztülvonuló osztrák dragonyosok sisakjai, a miért nem nyugodott, míg egy jó pléh ivóedényhez nem jutott. A mint aztán egy-egy fényes sisakos dragonyos a szeme elé került, ő is nagy büszkén fejébe nyomta az edényt, s így látta őt gr. Lázár Kálmán munkatársunk is, e jegyzet elbeszélője. Másik sajátága miss Mollynak az, hogy mióta meglátott valakit üveg palackból inni, azóta ő sem akarja magát más edényből vízzel regalizozni.

Szerk.

közelebb megjelent igen szép munkáról akarok megemlékezni, mely minél nagyobb elterjedést érdemel. E könyv címe: „Thatsachen und Betrachtungen über das Seelenleben der Thiere“ (Az állatok szellemi élete felől tények és szemléldések,) melynek szerzője Perty Miksa, ismert berni tanár. Joggal mondja a tudós szerző, hogy az állatok nemcsak az emberiségért, de önmagukért is léteznek, s hogy azok szellemi lénye az emberivel sokkal rokonabb, mintsem általában hiszik, és hogy az embert elvadija és nem szolgál becsületére, ha ártatlan teremtményeken kegyetlenkedik. Nevezett szerzőnk okokkal mutatja ki s ezen tárgygyal foglalkozott tekintélyekkel is támogatja azon állítását, hogy az állatok ugyanazon lelki tehetségekkel birnak, melyekkel az emberek. Már Flemming bölcsész is állította, hogy az állatoknak is van beszédjük, van képzeljük s vannak fogalmaik. Ha például valamely kutya elvesztette gazdáját s nem birja annak nyomát fölhalálni s ekkor egy juhnyájjal meg egy csoport emberrel találkozik, urát nem a juhok, hanem az emberek közt fogja keresni, tehát erről, hogy: ember, van fogalma.

Hogy az állatoknak emlékező tehetségük s érzelmeik is vannak, ezer meg ezer példa igazolja; birnak örömmel, fájdalommal, haraggal, büszkeséggel, hiusággal, féltékenységgel, hálával, rokon és ellenszenvvel és részvétellel. Álmodni is szoknak; az aethernek és Chloroformnak ugyanaz a hatása van állatokra, a mi emberekre, s Nassé, (Zeitschrift für psychologische Aerzte, 1820.) Rodet, Pierquin (Traité de la Folie des animaux, „Értekezés az állatok örültségéről“) és Bottex számtalan példával bizonyítják, hogy az állatok is lehetnek *lelkileg betegek*, vagyis örültek.

Nagyon ki kellene terjeszkednem, ha az említett könyvről tüzetesebben akarnék szólni. E könyv mint állatvédő irat fontos, mely nemcsak az érzelmeken, de — hogy úgy fejezzük ki magunkat — az állati jogokon is alapszik; de másrészt az alapos tanulmány és egy egész irodalmi ág felölelésének eredménye.

E könyvnek részben való magyarra fordítása talán elősegelné Magyarországon is az állatvédőegylet eszméjének megtestesítését, ha már a nagy politikai kérdések meg lesznek oldva, s ha a kérdéyek békés törekvésekre és tiszta humanitásra alkalmasabban lesznek hangolva. Vajha ez idő minél előbb elérkeznek!

F... Á.

Egy éj az alligatorok között.

— Amerikai kaland. —

Néhány év előtt, — írja egy utazó, — egészen egyedül eveztem fel Floridába a szent John-folyón, hogy az ország belsejét meglátogassam. Én sajkámat, ha az éjszakázásra alkalmas helyet találtam, a parthoz szoktam kötni; akkor megevém vadászatom vagy halászatom eredményét s éjszaka a csolnak fenekében aludtam.

Egy meglehetősen hűvös estén az alligatorok ordítása erősebb és gyakoribb volt mint máskor, s idomtalan testöket rendkívüli számban látam a parton feküdni. Éjszakai tanyahelyül egy nyílt sikot választottam ki, legmagasabb pontján ezen ingoványos partnak s egy tölgy lombozatának védelme alá vonultam.

Ekkor oly sok fát gyűjtöttem, mint a mennyire szükségem volt egész éjszakán át a tüzet és füstöt fentartani, melyeknek engem a vad állatok és muskitók ellen kellett oltalmazniok s mivel élelemszereim tekintélyesen elapadtak, elhatározám magamat, hogy még néhány pisztrángot fogok. Egy kis tavat találtam, mely haldúsna látszott lenni, azon öböl közelében, hová csajkámmal vonultam.

Siettem azonnal megkezdeni halászatomat, miközben elővigyázatból hátrahagytam puskámat, melyet én az alligatorok egyikével való küzdelem közben könnyen elveszithettem volna; egy vastag bottal felfegyverkezve léptem a sajkába. Az első alligatorok, melyekkel találkoztam, visszavonultak; a nagyobbak közül némelyek követtek engemet; észrevevém mozdulataikat s minden erőmből eveztem a tó felé azon reményben, hogy a mély vízben biztos leszek megtámadásuk elől; de még alig tettem meg az ut felét, midőn minden oldalról sajkáma rohanván, azt felfordítani igyekeztek. Helyzetem a legnagyobb mértékben veszélyes és válságos volt. Két szörnyű nagy alligátor ugyanazon időben oly erővel rohant felém, hogy fejüket s testök felét egészen kint láttam a vizen; félelmesen ordítottak s víz és tajtékkal borítottak el. Az első pillanatban csaknem elcsüggedt bátorságom, de összegyűjtém minden erőmet s a mennyire csak lehetett, harcoltam velök botommal. Az ellenség eleinte visszahátrált: én fellélekzettem; de néhány pillanat múlva ismét visszatért. Midőn ezt láttam, erős evezőcsapásokkal haladtam a part felé.

Ez volt utolsó mentő eszközöm, mivel itt kevésbé kellett félnem attól, hogy e szörnyek körül-fognak. Csak egy oldalról támadtatva meg, több

kilátásom volt, eredményyel védeni magam s ha a dolog már nagyon komoly fordulatot vesz is, egy ugrással a parton teremhetek. Az alligatorok nehezen mozognak a szárazon, míg a vízben vilámgyorsan mozdulnak és forognak.

Azon pillanatban, midőn a kis tóba akartam evezni, ijedelemmel láttam a két nagy alligátort, mely oly nagy dühvel üldözött engem, épen a tó bejáratánál feküdni, hol okvetetlenül el kellett eveznem. Utamat nem folytattam, hanem igyekeztem a száraz földet elérni, miután oly közel eveztem ahhoz, mint csak lehetett. Mihelyt szándékom észrevette egy vén, tizenhét láb hosszú alligátor, előszott leshelyéből s üldözni kezdett. Szerencsére kiugrottam már s félelmes ordítást hallatott az alligátor boszuságában, mely majdnem szétrepeszté fületem. Képzeltetni, minő öröm közt ugrottam végtére a partra.

Midőn megfordultam, hogy magam után huzzam sajkámat, az alligátort két rőfnyi távolságra láttam magamtól. Felém akart rohanni, de visszaesett a vízbe és sárral borított el. Gyorsan mentem vissza, a nélkül, hogy hátat fordítanék neki s láttam, hogy a tó partján ismét megjelent. Feje s testének fele kívül volt a vizen s kis vad szemével erősen megnézett engem.

Siettem golyóval megtöltött puskám után; midőn visszatértem, még mindig ugyanazon helyen volt s halakra látszék leskelődni. Egy puska lövéssel ráztam le öt nyakamról . . . s hozzáláttam vacsorámhoz.

Mialatt pisztrángjaimat készítettem el vacsorámhoz, a legnagyobb fajú alligátorokból ugyanazon ponton egy másik jelent meg, a nélkül, hogy figyeltem volna reá.

Azonban még idejében észrevettem ezt is. Gyorsan húzódtam vissza azon pillanatban, midőn a szörnyeteg farkának egy csapásával néhány halam a vízbe vetette.

Még egy pillanat s engem hátulról bizonyosan megragad s a vízbe huzott volna. Ez állat szokatlan s hihetetlen merészsége igen nyugtalaná tett engem, mivel az egész éjszaka ki lettem volna téve megtámadásának.

Épen valami biztos helyet kerestem éjjeli tanyám számára, midőn hirtelen szemeim előtt egy oly félelmes színjáték ment végbe, hogy egészen meg voltam zavarodva s alig voltam képes fel-fogni azt, mit láttam.

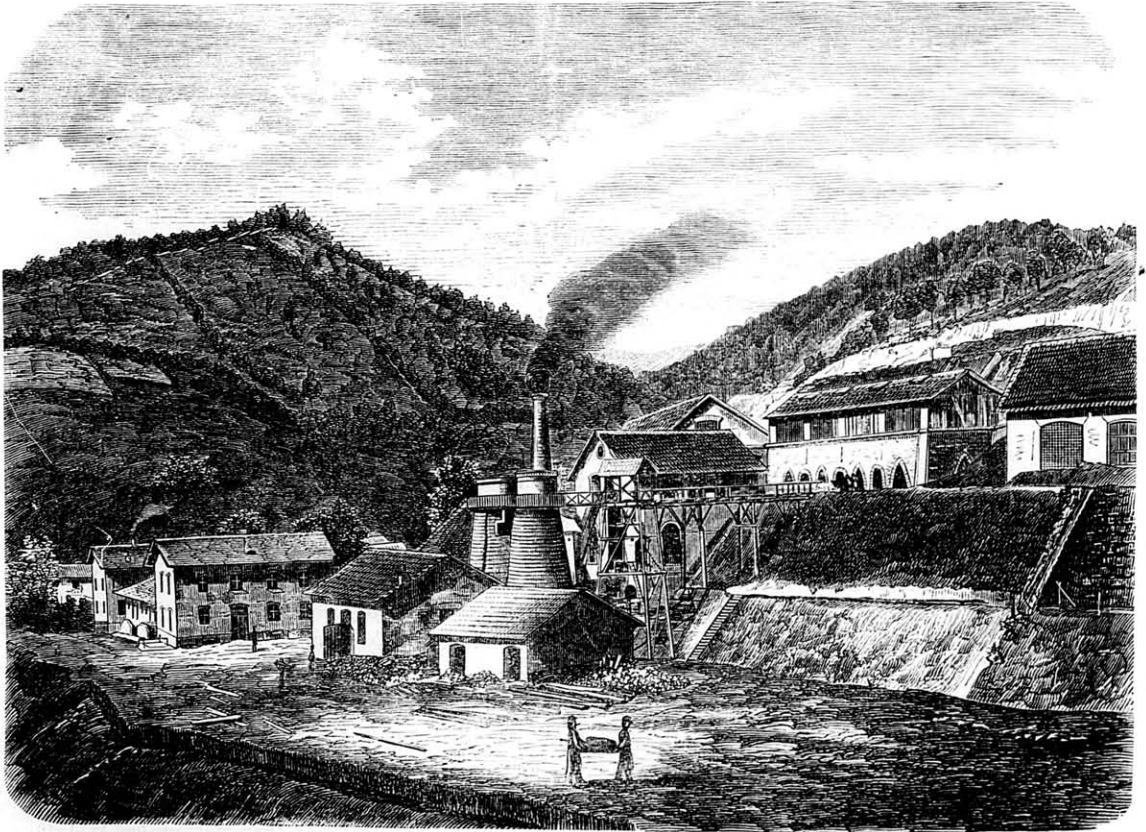
A víz egyik parttól a másikig, mely több mint

száz lábnyi széles volt, halaktól volt fedve, melyek szorosan usztak egymásmellett, a folyón lefelé jövén, hol ívtak s e helyen összeszorultak, hogy a tengerbe térjenek vissza. A folyó partján az alligátorok oly sűrű tömegben állottak egymásmellett, hogy ha valakinek kedve lett volna hozzá, elmehetett volna fejeiken.

A mint gondoltam, úgy történt; mert míg egészen meglepetve állottam ott, egy félelmes ütést kaptam, mely a levegőbe repített engem s egy másodperccel később valami keményen feküdtem. Felyitottam szemeimet s mily borzasztó látvány!

közben a vízbe rohant; nemsokára ismét megjelentek fejeik a víz színén s vizet és vért löveltek ki. A lármá, melyet e szörnyetegek okoztak, egész éjjel nem engedett aludni, csak reggel felé esenedtek el s a kimerültség miatt én is elszenderedtem; midőn felébredtem, a parton csak néhány alligátort láttam aludni.

A folyón felfelé haladtam; midőn a tó bejárata előtt mentem el, hol az előbbi nap oly nagy veszedelemből menekültem meg, új rémület fogott el. A kákából egyszerre ordítózás volt hallható s egy szörnyű nagy alligátor uszott utálatos ordító

A dognácskai vasgyár. (Rajzolta Haske. Lásd szövegét a 725-dik lapon.)

Néhány alligátor hátán feküdtem, melyek szerencsémre annyira el voltak a halászzattal foglalva, hogy nem mozogtak. Ég felé álló hajakkal ugrottam lábaimra s vad zavarban szöktem végig az utálatos testeken, míg végtére kimerülve rogytam le a földre. Az egész sor felett végig kellett ugranom, mivel nem mertem farkokra lépni, a nélkül, hogy ne féljek attól, hogy a vízbe sodortatom, hol bizonyosan elvesztem volna.

Midőn magamhoz tértem, láttam, hogy a haltömeg jelentékenyen megkevesbedett; az alligátorok ezeket nyeltek el belőlök. Végére a szörnyetegek tömege állkapcaik² félelmes csattogtatása

zás közben felém, keresztül uszott csolnakom alatt s a másik oldalon jelent meg, engem víz- és párával halmozván el. Bunkós botommal, azonban oly erősen ütöttem az állat fejére, hogy újból alámerült s lassan tért vissza a part felé. Kevés idő múlva egy szörnyeteget láttam mögöttem s száz kisebbet, melyek őt úgy követték, mint a csirkék a tyukot.

Végére egy özőnlésbe juték, hol folytonosan a part mellett haladtam; egy kis földnyelv körül befordultam; egyszerre egy csomó különös alakú kúpot fedeztem föl, melyek szénaboglyákhoz hasonlítottak s melyek mint egy tábor, szabályszerűleg vol-

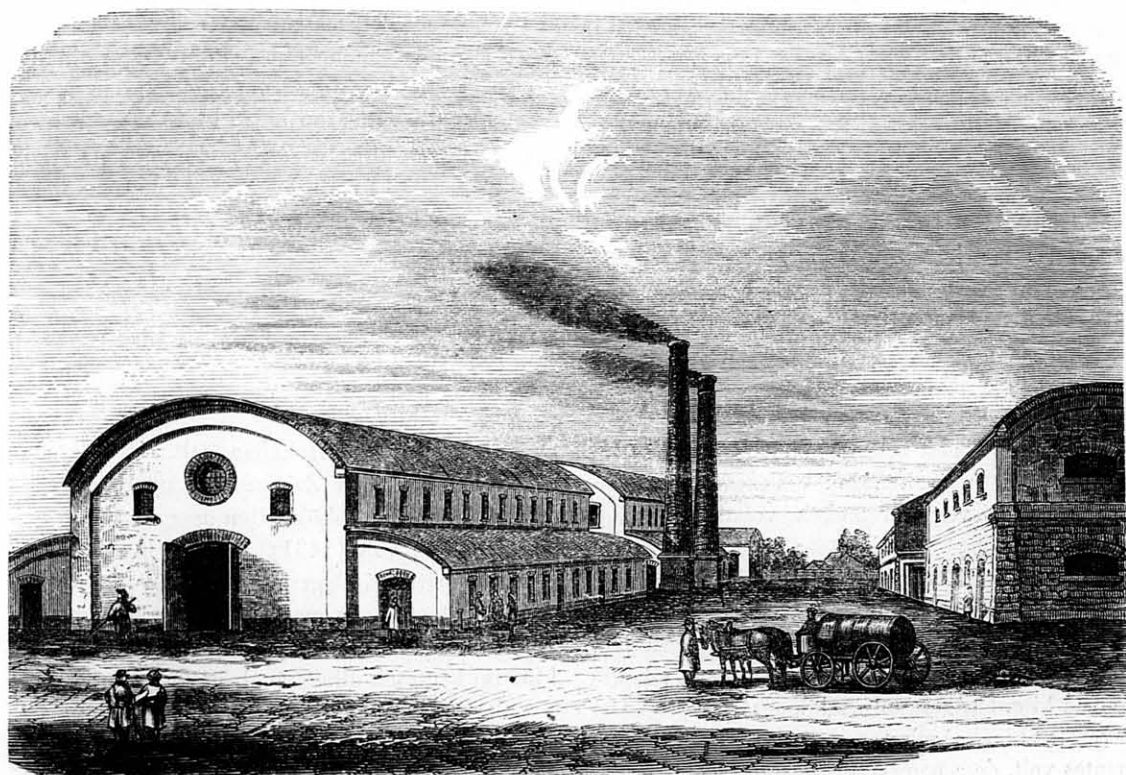
tak a part hosszában felállítva. Az egész tábor csak husz lépésnyire állott a folyótól.

Én tudtam, hogy e kupok nem mások, mint az alligátorok fészkei, s a partra szállottam, hogy a különös építményeket közelebről vizsgáljam meg. A fészkek legnagyobb része el volt hagyva s a föld köröskörül széttört tojásokkal volt fedve. A fészkek iszaptól, fűből és különböző növényekből állottak. Négy láb magasak, s az alap féllábnyi átmérőjű.

Az alligátorok legelébb is lent egy csomó isza-

pot tesznek a földre, melybe egy sor tojást raknak, arra ismét iszapot tesznek s így tovább egész a tetejéig e kályhácskáknak, melyekben a nap és a növények, melyek a hőség által forrásba jönnek, a tojásokat kiköltik. Midőn a fészkeket vizsgálám, egy nagy alligátor közeledett felém oly gyorsasággal, mint csak a szárazon lehetett neki haladnia, s itt volt már az ideje, hogy sajkámba siessek, melyet szerencsésen el is értem.

Közli: **Szabó Aurél.**

Paraffingyár Oravicán. (Rajzolta Blumberg. Lásd szövegét a 726. lapon.)

A bánáti bányavárosok, nyers érc termelése és ipar tekintetében.

IV.

Bogsántól délnek, mintegy 3 mértföldnyire, Dognácskára érünk, mely bányaváros vadregényes szorosba van építve, számos forrás között. Midőn a jól csinált úton haladunk, Bogsán és Dognácska között találjuk a már említett dúsgazdag moravicai vasérc-bányákat, melyek századokra biztosítják a vastermelést.

Moravicáról Resitzára a társaság két év előtt nehéz akadályokat legyőzve, gyönyörű műutat építtetett; ezen szállítatik jelenleg nagy mennyiségben a vasérc Resitzára, míg azelőtt azt Bogsánon át hosszadalmas úton kelle vitetni.

A vasérc termelés a moravicai bányákból a lefolyt évben 400,000 mázsát tett.

Dognácska már a 14-dik században birt ezüst-, ólom- és rézbányákkal, a mint azt az Áron völgyében még most is látható romok mutatják.

A török uralom alatt az itteni bányászat paragon hevert, de a passzarovitzai béke után 1718-ban az állam újra feléleszté azt, és azóta különösen ezüst, ólom és réz meglehetősen mennyiségben termeltetik.

Két kohóban vaskő is olvasztatik, közel 60,000

mázsa Resitza számára, hová azt további feldolgozásra szállítják.

A dognácskai bányák ezüst-, ólom- és rézen kívül még vas- és zuzérceket is adnak, s az ezüstben arany is fordul elő. A jelenleg művelésre kimért bányaterek száma 132, ezek közül 70 nemes ércekre, 62 vasköre és zuzércekre műveltek; területük 26,426 □ öl. A lefolyt évben a dognácskai bányák 10 mázsa tiszta ezüstöt, 120 mázsa ólmot és 566 mázsa rezet adtak; továbbá 138,000 mázsa vasat és 36,000 mázsa zuzércet.

A nemes ércek kiolvasztására szolgál két érc-hámor, négy olvasztókemence, egy csurtató tűzhely, egy csávatűzhely és egy nedves felkészítő műhely.

Dognácskáról délnek, jó szilárd uton 5 óra alatt ügetve az utas Oravicára ér, mely bányaváros a kincstár alatt az összes bánati bányák főhelye volt.

Az államvasutttársaság nem tartotta fenn ezen rendszert; ide lent nem létezik tehát egyesített

igazgatóság, hanem ez Bécsben, a főigazgatóságnál pontosul össze. Bánátban a resicai, bogsáni és moravicai telepítvényeknek egy külön, Resicán székelő igazgatója van, kinek kezelése alatt állnak ugy a földbirtok uri jogaival együtt, mint a gyárak is.

Dognácskának, Oravicának, Szászka s Moldovának összesen szintén egy, Oravicán székelő igazgatója van.

Végre a stayerlaki bányákat és birtokot az aninai telepítvénynyel együtt megint egy külön igazgató vezeti.

Az oravicai bányákban csekély mértékben ezüst és ólom, de meglehetősen mennyiségű réz található, s ez a csiklovai kemencékben jó olvasztás alá.

Létezik ellenben Oravicán egy teljesen felszerelt vegyészeti laboratorion kívül, a nyers kátrányos olajnak kitisztítására és finomítására felállított photogén- és paraffingyár, melynek az újabb időben nagy kelendőse van.

Asbóth Lajos.

Az erdélyi három nemzet uniója 1437-ben.

(Vége.)

Pillanatnyi diadal volt, s hihetőleg csalódás által tuzoztaték is. A kenézek csaknem általánosan shismaticusok vagy eretnekek voltak: a keleti egyház hívei, vagy huszíták, s a kenézekkel együtt a föld népe is. Ezeknél pedig a vallásos kérdés politikaival állott kapcsolatban, s végtörekvésében az Oláhországgal való csatlakozás felé gravitált. Sok kenéz azért kapta földjét, mert maga telepítébe, irtá ki erdőségeit, tölté el mocsárjait, s ezért nevezetes kiváltságokat nyert: bíraskodott, adómentes volt, de a nemesi kiváltságok egész teljességét sohasem nyerte meg. Első volt az oláhok közt, de nem egyenlő a nemesekkel, s a királynak földjétől némi csekélységet tartozott adni, mely nem adó, csak királyi jog elismerése volt. Mióta Lajos a görög vallásuak megtérítését Erdélyben elrendelé, s mióta Zsigmond e rendszabályokat még szigorubb alakban újra kiadta (1428-ban), a kenéznek két törekvése volt: megvédeni vallását, s állását mennél függetlenebbé tenni.

Mindaz, mit az oly gyéren megjelent okmányokból ezekről láthatunk, mutatja, hogy törekvéseikben nagyobb volt a folytonosság, mint tervszerűség, s minden lehető alkalmat megragadtak az oláh és moldvai vajdához csatlakozásra. Fogaras földje csak névleg tartozott már Erdélyhez, mióta azt Mircse birtokával egyesíté, s most Vlád

Drákul oláh vajda birtokában volt, ki vajdaságát s a sárkányrend-jelét Zsigmondtól nyerte, s első fellépése egy a törökök ellen magyar segélyvel vívott háboru volt (1431). De ugy látszik, hogy Zsigmond pártfogásában nem sokat bizott, s kereste az alkalmat, hogy magát a szultán hatalma alá vesse. Nemcsak kalauza volt a török seregnek az 1432-iki beütések alkalmával, hanem Murad szultánnak ajánlatot is tett, hogy őt Bécs alá fogja vezetni. 1434-ben Oláhországba egy török sereg nyomult, mely Vladdal egyesülve Erdély alsó részét pusztítá. E dúlásokban a fogarasi oláhok is részt vettek, s Jaks Mihály székely ispánnak dandárát kelle összehivnia visszanyomásukra. Azalatt pedig a brassaiakat felszólítá, hogy a Havasok felől főként a fogarasvidéki hitetlen oláhokra vigyázzanak, ezeket gyilkolják le, a nőket gyermekeket pedig fogják el. Az oláhoknak hasonló háboruja sok kenéz rokonszenvével találkozott s hozzájárulván a vallásos kérdések is, számos kiköltözésre adott alkalmat. Így dúlták fel és hagyták oda Hát-szegvidékén a rusori kenézséget Kosztka kenéz s Stancsul és Volkul oláh papok. E zavarokhoz járult a jobbágyok szabad költözködésének akadályozása, mely az erdélyi nemességnek Robert Károly óta saját különös kiváltsága volt.

Oly ingerült és izgatott volt a hangulat Erdély -

ben mind a miatt mi történt, hogy csak egy szikra kellett, hogy az ország lángra gyúljon, s a forradalomig egyetlen lépés hiányzott. A kormány sokkal gyengébb volt, hogysem akár a törökök évenkénti beütéseit megakadályozhatta, akár a kenézeket megnyugtathatta, Zsigmond eretnekséget tiltó rendeleteinek érvényt szerezhetett és a vallásos üldözések miatti ingerültséget elnyomhatta volna. Tekintet nélkül ezekre adattak ki szigorú rendeletek, s hajtottak végre kíméletlenül. A Marchia hadjárata által elszibbasztott lakosoktól a dézmahátrálékot — még ha több éves volt is, három év alatt összehagyván halmozódni, — quartlingban szedette fel a püspök, míg a földesurak a jobbágyok szabad költözködését gátolván, a végrehajtást könnyüvé tették.

A világi és egyházi végrehajtás minden nemi alkalmazva lőnek, a fizetni nem bírókat egyházi átok alá vetették: nem temethették el halottaikat szentelt földbe, hanem kívül a templom kerítésén; nem házasodhattak egyházi szertartással, hanem törvénytelen házasságba adták leányaikat, testvéreiket. 1437. tavaszán felkeltek a jobbágyok az ország délnyugoti részén. A mozgalom égetéssel és rablással kezdődött, de csakhamar vezérok akadt. egy Kardos János nevű pór, ki a szászok földjét támadta meg legelőbb. A szászok Dévára Lépes Lóránt alvajdához irtak segélyért, ki meg is nyugtatta őket válaszával. Mialatt e kitért mozgalom elnyomására a nemesség és székelység készületeket tett, a felkelt pórok Szolnokmegyébe Alparét mellé, Bábolna hegyére gyülekeztek, s ott elsáncolták magukat. Midőn végre a nemesek s megyék hadai megérkeztek, a lázadók megpróbálták a ki-egyenlítés útjára lépni, s követeket küldtek a táborba a vezérekhez, Csáki László vajda, — Lépes Lóránt alvajda — Tamási Henrik s Jaks Mihály székely grófokhoz. Ezek azonban ilyen alku által tekintélyüket látták volna bemocskolva, s Csáki vajda a követeket felkoncoltatta. Erre az országos sereg a pórok ellen ment, de azokat egy véres ütközet után sem verhetle se.

Sőt a pórok a kétségbeesítő küzdelemben oly nagy erőt fejtettek ki, hogy a nemesség megdöbent. Erejével, mely együtt volt, nem tartotta tanácsosnak a küzdelem folytatását, s hihetőleg egy török beütés által szorongattatván, a parasztokkal egyezkedésbe bocsátkozott. Bármily megalázó volt is, az első lépést kétségkívül a nemesség tette s elgondolhatjuk, hogy nem kis kényszerűség folytán. A föld népe, mely hadjáratok alkalmával különben is használtaték s azért gyakorlott harcosokkal birt, már teljesen szervező seregeit. Az olá-

hokat a vallásügy, a magyar jobbágyokat a költözködés gátlása keseríté el, s a szobenszéki fölkelések már ez időben egyetemes lázadásá fajultak. A pór hadaknak ügyes vezérek voltak, s Kardos János nem tartozott többé az alsó ranguak közé. Főhelyen Budai Nagy Antal állott, s mellette Gál Kendről, Tamás Székről, László Antosról és Pál mester Vajdaházáról mint zászlótartó. Az első ütközet után már hadfolytató feleknek tekintettek s a nemesség és köznép követek által békéről kezdtek alkudozni. A béke jul.6-ára létre is jött, még pedig a nemességnek nem kedvező feltételek alatt. Minden szava, minden sora mutatja annak, hogy ez önjerején nem verheti le a zendülést, s külsegélyt egyhamar nem várhatván, egyezkednie kell. Mindenek fölött az eddig szenvedett sérelmeknek mindkét részről teljes elengedése biztosittatik. S mivel a pórok csak a királyoktól nyert kiváltságaik védelmére s nem a nemesek és egyházi férfiak ellen fogtak fegyvert, hogy jövőre hasonló veszélyek elkerültesse, elhatározzák: a tizedet folyó pénzzel, mely egy arany forinttal egyenlő értékű legyen — azaz száz denárral vagy 20 kopekkel — fizetik; a földesurak kilencedet (mely adónemet nagy Lajos 1351-be hozott be, s azóta Erdélyben is divatozott) nem vesznek; nem gátolják a szabad; költözködést a magtalanul elhalt jobbágyok javait nem foglalják le özvegyétől vagy rokonaitól, megérik egy hároméves marhával, s azok szabad végrendelezését nem gátolják. Ha a jobbágyok az uralkodótól, a szent Istvántól nyert jogaik és kiváltságaik megerősítését megnyerhetnék, szolgálataikat ehhez képest teszik meg. Különben minden jobbágy sz. István-napkor tíz pénzt fizet, hetenkint egy napi szolgálatot tesz, a földesurnak malmát — ha van — igazítja, ha nincs, két köből zabbal s különböző időben adandó lepényekkel s egy csirkével kedveskedik. De nem ad disznó- és méhdézmát s az akó nevű censust. Táborozás alkalmával a sereg télen a helységbe helyeztetik el, nyáron a szabadban táboroz, s a városi vagy falusi bírák megesküsznek, hogy helységeik rendes áron adják az élelmet, a katonák pedig nem zsarolnak. Még némi visszaélések eltiltása mellett kikötötték, hogy azon pontoknak, melyek a szent István-féle adománylevelben nem volnának részletezve, meghatározására mind két félnek megbizottjai üljenek össze.

Legfontosabb pontja ez okmány, hogy jövőre szabadságában áll a föld népének évenként egyszer a bábolnai hegyen összegyűlni a mostani vezérek, vagy azok egyike alatt, hol ezek vizsgálatot tartanak, ha vajjon megtartják-e a nemesek az itt

kötelezett pontokat? azok kik nem tartják meg, tekintessenek hitszegőknek s ne számolhassanak a többi nemesek védelmére. E pont közel állott ahhoz, hogy a jobbágyságot külön renddé tegye, s életbe léptetése a nemességre nézve nagy veszélyekkel járhatott volna. A következmények által bizonyosodott tény, hogy ennek megtartása nem céloztatott komolyan a nemesség által, s elfogadásakor csak a kényszerűségnek engedett az.

A veszélyes merény s annak ki nem elégitő megoldása intő példa volt a nemességnek, székely- és szászoknak egyaránt, hogy alkotmányukban van valami, melyen változtatniok kell: az egység hiánya a három nemzet között. Annyi közös érdek mellett, dacára, hogy egy országban laktak, a három nemzet három politikai testet képezett. S mennél kevesebb volt alkotmányukban a találkozási pont, és mennél nagyobb önállóságot biztosított az egyiknek úgy mint a másiknak, annál jobban érezték most a szétdaraboltság veszélyeit. A pórok még mindig fegyverben állottak, az apró csatározások újra megindultak, s a jul. 6-iki béke mitsem eredményezett.

A veszély nagyságához képest szept. közepére Kápolnára a három nemzet közgyűlése lön kihirdetve, mely eddigelé sem volt szokatlan, de most egy véd- és dac-szövetség kötésére használtatott fel, mely alapjává lett azok uniójának. E szerint hűségesküet tesznek le az uralkodónak, megesküsznek, hogy egymást minden szorongattatásaik közt segíteni fogják, nem csak az ország védelmében hanem a támadók ellen is, kivéve ha ez a király volna. Mert ha ez fordulna bármelyik ellen is, térdhajtva fog a más két nemzet annak kegyelmet kérni. A testvéri unió — így nevezeték az okmány — többi pontja katonai fegyelmi rendszabályokat tartalmaz, s a gyors segélyadás módjait határozza meg.

Ez volt kezdete a szigorubb fellépésnek a parasztság ellen, s egy hosszas és véres háborúnak, mely Erdélyt fél évnél még tovább zaklatta. A pór had ezalatt Magyarországra a Nyírségre és Szamosközre is elterjedt, hol egy bizonyos Márton volt annak vezére, s ott és itt sok véres tusára adott alkalmat. A régiekhez új vezérek csatlakoztak, s már néhány nappal az unió megkötése után a két fél véres csatát vívott. És most megint megpróbálták a kiegyezést. Megint követek jöttek össze okt. 6-ára Apátiba mindkét féltől, s megint jött létre egy kiegyezés. Az ügy ezáltal Zsigmond elé lön felebbezve. Küldjenek mindkét részről nov. 1-ig követeket a királyhoz, s mignem ezek visszaérkeznének, legyen béke közöttök. Addig is a

földesurak s jobbágyok közti viszony újabb szabályozás alá vétetett, részben a korábbi pontok szerint, részben a nemesség részére kedvezőbb alakban. A földesuraknak jobbágyaik feletti törvénykezése el lön ismerve, s a parasztság a vajda zászlója alatti hadakozásra köteleztetett. Az új pontokat megsértő nemes e szerint is legyen hitszegő.

Az újabb kötés sem sokat használt. Itt nem lehet szó komoly kiegyezésről, hanem egyik vagy másik fél teljes legyőzéséről; nem békéről, hanem teljes diadalról vagy teljes elnyomásról. Zsigmond betegsége miatt nem volt oly állapotban, hogy sikeresen intézkedhetett volna, s még ez év végén elhunyt. De Nagy Antalt is diadalai annyira elkábiták, hogy ő a nemesség kiirtásáról s Erdély elfoglalásáról gondolkodott. Már Kolozsvár hatalmában volt, s zendülése ezzel újabb támaszt nyert. A szászföld még egyszer feldulatott, a nemesek birtokai zsákmány tárgyává lettek, cselédségük pedig legyilkoltatott.

De a nyíri parasztmozgalmat maga az azon vidéki nemesség leverte, s ez most Erdélybe sietett szorongatott társai védelmére. Az egyesült magyarországi erdélyi megyei és székely hadak legelőbb Kolozsvárt támadták meg. A pórhad főereje e városban és város mellett Kolosmonostornál volt, ezuttal azonban megveretett. Maga Nagy Antal a csatatéren felkoncoltatott, s szétszaladt hadának egy része Kolozsvárba vette magát, más része pedig a nemesi hadak kezébe esett, kik közül kilenc előbbkelő Tordánál nyársba vonatott. E diadal után a nemesek Enyedet támadták meg, mely hasonlólag a lázadók kezében volt, s dec. 15-én felperzselték, mialatt dandáraik egy része Kolozsvárt vitva.

A dolgok ez új fordulatában a szászoknak semmi része sem volt. Dacára a mult évi uniónak, hadaik nem voltak jelen, gyaníthatólag saját határaikat védelmezték. Ekkor 1438. jan. 9-én az ostromló tábor elfoglalta Kolozsvár külvárosát, s hogy a várat is bevehesse, felszólítá a szász hadakat, hogy siessenek ide. Épen ez időben híre járt, hogy Erdély alsó részeibe török hadak készülnek beütni, s az ekkép fenyegetett szászok siettek engedelmesskedni a felhívásnak, belátván, hogy a zendülés lecsendesítése nélkül a török erő ellenök, a legelőbb fenyegetettek, nem fognak segélyt nyerhetni. Mialatt az egyesült dandárok Kolozsvárt bevették s a szétszórt pór hadakat semmivé tették, febr. 2-án a három nemzet Tordán országgyűlést tartott, s megújítá a mult évi uniót, oly módon, hogy a szászok a lázadás leverésére a ma-

gyaroknak, ezek pedig a török ellen a szászoknak kölcsönösen tartoznak segély adni. Nem sokkal ezután a forradalom teljesen leveretett, de Lépes György püspök még ezután is gátolta a jobbagyok szabad költözködését, s ez ügyben utóbb

is Albertnek kellett ellene parancsot kiadni. A nemesség szigorúan büntette a lázadókat: a vezérek megölettek, sokaknak szeméit szurták ki, másoknak kezeit, orrát, fülét, vagy ajkait vágták le.

Szilágyi Sándor.

A méhek életéből.

A „Természettudományi Társulat“ utóbbi kiadványa, mely csak a tagoknak küldetik szét, figyelemreméltó cikket hoz Kriesch Jánostól a méhekről, melyet mi is célszerűnek tartunk olvasóinkkal kivonatilag közölni.

Nem ismerünk állatot, mely oly kevés költség és fáradság után oly nagy hasznot hozna, mint a méh, mondja az említett cikk. — Hazánk buja növényzete és éghajlata pedig a méhészetnek nagyon kedvező. Minden gazda, kertész, erdész tartson méheket; a reájok fordítandó csekély gond nemcsak kedves, de nagyon is hasznos időtöltés. A méhtenyésztést sokan az állam föl nem ismert aranybányájának nevezték el, s ha ez észszerű, tényleg a gazdaság minden más ágát jövedelemre nézve fölülmulja.

Ehrenfels, bajor gazda, ki 1000 köpüvel bir, 150-tól 1000 forint tiszta jövedelmet számít. Nem szolgálgathatna-e az nekünk nagy ösztönzésül?

Hogy már az őskor is ősmerte a méhet s ennek hasznát, bizonyos, de csak 15 év óta történik a méhek tenyésztése észszerűen, mióta t. i. *Dzierzon* oly köpüket talált föl, melyekből a lépeket könnyen és sértetlenül lehet kivenni s ismét visszahelyezni; csak 15 év óta vagyunk képesek a méhélet titkairól lassanként a fátyolt fölemelni.

Noha számos, a méhfélékhez tartozó nem és faj létezik, mégis csak az *Apis L.* nem 4 fajával szelidített meg, még pedig Európában csak egy fajtát két fajtájában ápoljuk.

Méhünk úgy látszik Szíriából veszi eredetét, honnan a földnek minden részére elterjedt, Kelet-indiát kivéve, hol az *Apis dorsata*, *indica* és *florea* által pótoltatik.

Négy fajtája közül legnevezetesebb az olasz méh (*Apis ligustica*), melynek hazája Olaszország felső része s noha a régiek előtt ismeretes volt, mégis csak 1843-ban *Baldenstein* által hozatott először Németországba. 1853-ban kapott *Dzierzon* Velenceből egy köpüt s fáradozásainak köszönhető, hogy most már egész Európában, sőt még Amerikában is található. A többi 3 fajta közül az *Apis fasciata* Ltr. s az *Apis Adansonii* Ltr. csakis Afrikában, az *Apis cerana* Fabr. pedig Chinában jö elő.

Az olasz méh általában a közönségesnél kar-

csubb, kisebb s gyöngédebb. Potrohának egyes gyűrűi félig szép rozsdasárgák; a hátukat fedő szőr pedig sokkal világosabb mint a közönségesé, mi által szép aransárga kinézést nyer. Tevékenysége igen nagy, azért őt a régiek és velök együtt *Dzierzon* többre becsülik mint a közönségest. Mivel azonban még senki meg nem mérte, melyik hoz a kettő közül több mézet gyomrában, azért még semmi következtetést vonni nem szabad az egyik vagy a másiknak előbbrevalóságára, annál kevésbbé nem, mivel még azt sem tudjuk, rak-e az olasz méh bizonyos időben több petét mint a közönséges. Az olasz méh igen jókor kezd gyűjteni és kevésbbé gourmand mint a közönséges, szurási vágya pedig igen csekély.

A méhek állama, mint tudjuk, háromféle egyénből áll, ezek: a dolgozók, a herék és a királyné v. anyaméh.

A herék tökéletesen kifejlődött hímek és 14 izes csáppal birnak.

A méhállam egyedüli tökéletesen kifejlődött nősténye az anyaméh.

Egy szép tavaszi napon tiszta napfényben kiröpi az anyaméh s az 1000-nyi himsereg közül egyet egy percre elragad.

A társaság tulajdonképi velejét a dolgozók képezik, melyek elkorcsosult s kifejlődésökben hátra maradt nőstények. Ezen állatka meglehetősen hosszú hármasszálból álló nyelvét a virágok kelyhéibe bocsátja és onnan az édes nedveket felnyalja. A méh t. i. nem szívja föl a nedveket, hanem az át nem furt orrmánynak folytonos mozgása által szívattyuzza a nedveket a gyomorba.

Bő táplálék következtében képződik a méhtestben a viasz, hasonlóan mint a zsir a magasabb fokon álló állatoknál; csak az a különbség, hogy a viaszképződés a méhnek hatalmában áll, ő ha neki tetszik, készit viaszkot, ha nem tetszik, nem. A viasz sárga színe egy a virágporban létező sárga festő anyagtól jö, mely a méhek testéből kigözölgések következtében jö ki s így a méhek egész lakását, még a fát is belepji, tehát a viaszt is sárgára festi.

Nevezetes továbbá, hogy bizonyos sejtéből mindig csak bizonyos méhalak fejlődik.

Az anyaméh az egyedüli tökéletes nőtény a méhtársaságban, mely valamennyi petét rakja, melyekből a három méhalak fejlődik. De némelykor hiányzik a társaságnak oly egyéne, mely mind a háromféle petét rakhatná; akkor a társaság beteg és rövidebb vagy hosszabb idő után elvész.

Ilyenmü csonka társaságok háromfélék lehetnek:

1. Ha a megtermékenyített anyaméh valamely körülmény által termékenyítő képességét elvesztette.

2. Ha az anyaméh soha megtermékenyítve nem volt.

Mindekét esetben a királyné csak egyféle, meg nem termékenyített petéket képes rakni, melyekből csak herék fejlenek ki. Mivel pedig oly társaságban csak a pusztítók, de nem a gyűjtők száma növekedik, természetes, hogy az meg nem állhat.

3. A méhtársaságban egy tökéletesen kifejlődött nőtény egészen is hiányzhatik. Ily esetben a dolgozók közül emeltetik valamelyik a királyi polcra, mely vagy még petéket rakni képes — hereanya, vagy nem — álanya.

A méhek legveszedelmesebb ellenségei a különféle egérfajok, továbbá három molyfaj, két légyfaj, egy fonálféreg s végre még egy növényke is, t. i. egy fonálgomba.

Valamennyi közt legveszedelmesebb egy igen

kis legyecské, mely petéit a méhek alakjaiba rakja. A petéből kikelt rovarka a méhalak testéből él és valószínűleg a méhek legveszedélyesebb betegségét, az ugynevezett ragályt ez okozza. Ez t. i. abban áll, hogy a méhivadék kihál és egy rothadó nyálkás, nyúló folyadékba megy át, mely kis idő múlva száraz kéreggé zsugorodik össze. Dr. Asmus azt állítja, hogy e légy kicsi alakja nem képes az egész méhalakot fölemészteni, a visszamaradt föl nem emésztett része pedig rothadásnak indul. Ha tehát több oly rothadó alak van egy méhkasban, könnyen megtörténhetik, hogy a szomszéd alakok a rothadó anyagtól inficiáltaknak s így az egész köpü kivész.

Van több állat is, melyek a méhek készleteit bántják, de ezek nagy kárt épen nem okozhatnak; annál nagyobb kárt okoznak azonban nem ritkán idegen köpüből való méhek, melyek szomszéd méhkasokba törnek és azokat, ha lehet, tökéletesen kirabolják. Ezen rablást némelykor szükség, máskor a méhek elfajulása, de leginkább a méhészek vigyázatlansága a mézszedésnél okozza, mert bebizonyult tény, hogy akármelyik rendes és szorgalmasan dolgozó köpüt rablóvá lehet tenni, ha tudniillik a mellette lévő kasnak kirepülő deszkájára mézzel telt tálat teszünk. A méh is kiméli a fáradságot, ha lehet.

Egy hét története.

— Novemb. 10. —

Ha a most uralkodó szelekkel akarunk vitorlázni: tárcánk könnyűd naszádjával okvetlenül belejutunk a választási mozgalom árjába, mely folyvást érdekesen hullámszik ugyan, de koronkint egy-egy csomó szemetet is vet a fölszínre. Maradjunk hát csak a szemlélődés nyugodt, szilárd partján, hol egyik ember lelkesülve, a másik aggodalmak közt nézi e látványokat.

Egy szelid kedélyű ismerősöm, (saját kis körében az egyetértés és emberszeretet igazi apostola), minden reggel oda van, midőn a hírlapokban egy-egy választási verekedés hírért olvassa. Most, — szokta mondani, — midőn az országban millió meg millió szívben csak egy érzésnek, s millió meg millió agyban csak egy gondolatnak kellene élni, — tépjük, szakgatjuk egymást; választási háborukat folytatunk; ontjuk a bort és vért, s egymással szemközt oly ellenkező elemeket képezünk, mint a tűz s a víz!

Mindegy! — szoktuk vigasztalni a jó öreget, — bármint ellenkezzenek is a tűz és víz egymás-

sal, mégis együtt eszközlik a világ elöhaladását — gőzműveinkben. Így van ez a közéletben is. A különböző pártok tusája egymásra hat és mozgásba hozza, fejtí az eszméket, s végre is diadalra juttatja a jót. Sajnos ugyan, hogy közbe-közbe véres fejeket is okoz, valamint a gőzművek is hébe-hóba szétpattannak, fölrobbannak, s nem egy ember életét oltják ki, de egészben véve mégis csak nagy hasznára válnak a világnak. — Különböznél is vigasztalhatjuk magunkat, hogy az angol választások sem mulnak el effélék nélkül; náluk a boxirozó ököl pótolja a mi fütőkőseinket, melyek — remélni lehet — egykoron, a közművelődés terjedtével, nálunk is csupán muzeumi ritkaságokká válhatnak, emlékeivé oly kornak, midőn az emberek nem csak okokkal, hanem kézzel lábbal is kapacitálgatták egymást.

A nép igen nagy tömeg, s mint a tenger, sohasem mozdulhat meg a nélkül, hogy egy csomó iszapot is föl ne kavarjon. De aztán megüledik, elsimul, s enged, hogy kincses hajókat szállítsa-

nak rajta. Sokkal szomorubb, a mit itt ott az értelmiség köreiben tapasztalunk.

Hányan, de hányan sértik meg napjainkban azt a szép eszményt, melyet egy veterán tollvitézünk „közzsemérem“-nek szeret nevezni. Hány különböző jellemű s pályafutású egyén mutogatja magát ez idő szerint mind egy köpönyegben, melyre a most élő legnagyobb magyar neve van mesterkélt betűkkel kihimezve! Van, ki minden időben ellene harcolt, s most mégis az ő katonájának vallja magát. Van, ki tort ült, midőn e nagy hazafi a visszavonulás szomorú csöndjében keresett menedéket, s most mégis oly fenhangon kérkedik vele, mintha kétes életének egyéb gondja se lett volna, mint e nagy jellemmel osztani meg örömet és bánatát. Van, ki az ő nevét hangoztatva, küzd oly jelesek ellen, kik valóban az ő elveinek zászlóvivői voltak mindenha! Van, ki két évtized alatt csupán a politikai kötélranc „salto mortalei“-ban tüntet ki nem igen irigylendő ügyességét, s most mégis e megingathatlan oszlop egyik „támaszaként“ kíván szerepelni! Szóval a nagy névből en tous cas köpönyeg lett a választások piacán.

Valóban a nagyságnak igen sok szomorú oldala van. Tolakodó emberek úgy tesznek vele, mint fecskék a pompás palotával: annak ragyogó arabeszkjei közé rakják szemetes fészüket. A palota kénytelen türni; nagysága miatt nem mozdulhat meg.

Hasonló szembozantó jelenségek vannak itt-ott a mérközésekben is. Babszem Jankó harca az óriással még természetes látvány — némelyikhez képest.

A Közzsemérem elveszté hangját, legalább a legmerészebbeknek sem súgja fülökbe: „megállj! emeld meg kalapodat e nagy érdem előtt, a helyett, hogy háttérbe igyekeznél szorítani!“

Egyszer — mint a mese mondja — az egér segített az oroszlanon. De oly egerről egy mese sem szól, mely le akarta, vagy le bírta volna győzni az oroszlant. Ily képtelenségek csak emberek közt fordulhatnak elő, kik — mint e példa is mutatja — sokkal többre képesek, mint az állatok.

De leljünk vigaszt a hitben, hogy mind e fonák-ságnak hamar vége lesz, s a döntő pillanatban mégis mindenütt az érdem fog kapni koronát, bebizonyítva, hogy akármily „fölfordult világ“-ot éljünk is sok tekintetben, de az epigonok ma is csak hiába állnak ki a sikra — valódi hősök ellen.

S ő reménnyel bucsút véve egy csomó tragikomikus képtől, térjünk vissza a főváros közelebbi történetehez.

Tegyük próbára legelőször is bátorságunkat, s

keressünk föl egy oly helyet, hol szörnyen zúg a menydörgés, s egymást éri a villám.

Mult vasárnap az „Európa“ vendéglő — párt-hévtől dagadva — egyszerre csak tarpéji sziklává meredt, honnan az összes magyar sajtót, mint elítélt bűnöst, kegyelem és fölebbezés nélkül taszták le a kárhozat fenekére. Ráadásul erős menyköveket is hánytak utána, melyek szörnyen susstorogtak és füstöltek, mint a csepüből és gyantából csinált szinpadi villámok szoktak.

Ki volt mondva, még pedig oly férfiak részéről, kik az igazságszolgáltatás ügyeiben tömérdék sarut elnyűttek már, — hogy „független magyar sajtó nem létezik.“

Szegény lapok! tehát hiába küzdtek át — üldözötve, de meg nem adva magatokat — a németesítés és összpontosítás sok szomorú esztendjét; hiába voltak a hazai ügyek szószólói akkor is, midőn a hadi törvényszék kardja függött fejtek fölött; hiába ébresztgették — nélkülözések közt — a kialudni készülő hitet és polgári erkölcsöket oly időkben, midőn némely mai független ur az akkori nagyságos urakkal igen elégtlenül whisteztetett és pezsgőzgetett — mindez hiába volt! — A Kain-bélyeg rátok van nyomva; ki vagytok törülve a lovagiasság, nemeslelkűség és függetlenség aranykönyvéből! Csoda lesz, ha e halálos ítélet sebéből valaha kiépültök.

S miben áll bűnötök?

Abban az „egyoldalúságban“, hogy míg közületek egy pár a Kemény Zsigmond párt-lakomáiról cikkeket irt, addig a Ráth Károly értekezleteiről szép-csöndesen hallgatott.

Biz ez elég nagy hiba! De mit tehetünk róla, ha Kemény Zsigmond isten jóvoltából oly magasra nőtt, hogy mindnyájan örömet foglalkozunk vele, mint a nemzeti irodalom és közélet egyik büszkeségével; míg a különben teljes tiszteltre méltó Ráth Károly — más pályát futva — sokkal szűkebb kör nevezetessége lett? Mi, hirlapírók, a mellett, hogy szörnyű önző emberek vagyunk, még hozzá kötelességünk is a világnak (persze csak a mi kis magyar világunknak,) oly ügyekről és egyénekről beszélni, a mik és a kik e világot egy kicsit érdeklik. Nem tehetünk másként, ha „Európa“ (t. i. a Duchange uré) azonnal anathémát mond is ránk. Tűrjük és kiáltjuk a magunkét, á la Galilei. Továbbá, ha ügyvédeknek szabad büszkéknek lenni egy kimagasló kartársukra, kit valaki e napokban a „jövendő magyar Jules Favre-ének“ nevezett; engedjék meg nekünk is, hogy büszkék lehessünk oly írotársunkra, ki már is a jelen Kemény Zsigmondja.

Valóban soha se hittük, hogy valaha a miatt kelljen szemrehányásokat hallanunk, mert melegen ragaszkodunk e sokoldalú nagy tehetséghez, ki tizenöt nehéz év óta a magyar törvényesség zászlóját hordozza, s mindig a Deák-politika cimere volt, oly cimere, melynek tiszta aranyát a legpiszkosabb idők sem birták megkoptatni!

No de se baj; mint annyi sok nagy szerencsétlenséget, ezt a kicsit is kiheverjük talán! A felhők — akármily komoran tornyosultak is fejünkre — eloszolnak, mivel csak párákból állanak; s mi derülten folytathatjuk utunkat mindaddig, míg a

függetlenség hiánya, melylyel vádolnak, abból áll, hogy meggyőződésünkötől függünk csupán.

Mosonyi „Kemény-induló“-ja, melyhez a szöveget Tóth Kálmán készíté, e napokban megjelent s zene és vers egyiránt lelkesítő.

Ennélfogva félni lehet, hogy maholnap a hazai zene és költészet is a sajtó sorsára jut. Lipótváros most az őszi ködben oly fenyegetőleg sötétlik, mint a leménzi hegy, hol a Vulkan mellett leánykedő cyclopsok a tüzet és menyköveket kovácsolták.

Vadnai Károly.

Ujdon s á g o k.

— (Az országgyűlés időszakára) vonatkozólag jelentik, hogy ő Felsege egész január, február és március hónapokban köztünk fogna tartózkodni s így Budapest az országnak csakugyan rezidenciális városává válnék. Ekkor a budai várpalotában nemcsak fényes udvari ünnepélyek fognak tartatni, de remélhetőleg a külföldi követségi személyzetek is meglátogatják falainkat, mint Mátyás az Igazságos napjaiban. Ugyanez alkalomból beszélik, hogy a nyilvánosság által már annyiszor gáncsolt n. színházi igazgatónak, Radnótfáynak meghagyták, miként ő Felsegeik köztünk létekor minél több nemzeti drámát adjanak, mert a királyné megtanulván nyelvünket, irodalmunkat is ösmerni akarja. Radnótfái tudniillik operákat akart előadni s így oly hatalmas orrot kapott, a melylyel az egész farsang maskarabáljai alatt beérheti.

— (A testvériség nyilvánulását) mindig örömmel jegyezzük fel, ha az hazánk különböző nemzetiségei között nyilatkozik. Aradban például úgy az oláh, mint a magyar választók következő kordaldalt énekelnek:

Magyar, román fogjon kezét,
Éljen Pap János a követ.
Egymást megértve fertátye,
Fi narok si színe fátye.

— (Az országháza) maholnap belül is tökélesen fel lesz szerelve. Tudtunkkal Pesten még nem épült fel gyorsabban egyetlen középület sem. Örömiünkre szolgál, hogy a dolgozó napszamosok közt sok magyar parasztot is láthatni, míg efféle munkákra eddigelé majdnem mindig csak felvidéki tót atyánkfiai adták magukat.

— (A távirtdákra nézve) azon ujítást rebesgetik, hogy ezentul nemcsak német, de magyar s más nyelven is lehet majd a különböző vonalokra köz-

lekedni. Biz az nyomoruság volt eddig, hogy magyar apának magyar fiával németül kellett táviratilag leveleznie, holott ily pressió csak a bevétel csökkentését idézhető elő.

(Az ujdon s á g o k folytatását lásd a boritékon.)

Figyelmeztetés több illusztrált laphoz. — Miután a „Hazánk s a Külföld“ szerkesztősége egyéb kiadásai mellett képeire évenként mintegy 5000 főt költ, kérjük tisztelt kollegáinkat, ha képeinket megszerezve azokat közlik, méltányosságból legalább sziveskedjenek az illető képeknél megjegyezni, hogy azokat a „Hazánk“ után adják. E helyen csak a „Familia“ című román lapot, (melynek utóbbi számai majdnem kizárólag a mi képeinket adják,) aztán a „Katholikus Néplapot“ s az „Ifjuság Lapját“ értjük, mert föl nem tehetjük, hogy tisztelt szerkesztőik ne tudnák, honnan kerültek elő illusztrációik. Együttal figyelmeztetjük őket a lap legvégén olvasható tiltakozásunkra. Suum cuique s aztán szent a béke.

Képtalány.

(Megjéjtése a 47-ik számban lesz.)

— A 44-dik számban közlött képtalány értelme ez: „Több észszel, mint erővel.“

A „Hazánk és Külföld“ eredeti képeinek bármi néven nevezendő utánnyomatása vagy utánrajzolása ellen tiltakozik e lap tulajdonos-szerkesztője.

középkeresztjével lett feldiszitve, s ennek folytán m. é. jun. 4-dikén a bárói rendbe emeltetett.

— (A zsidók hajdan Magyarországon.) Hajnik Imrétől e tárgyra vonatkozólag a mult napokban érdekes dolgozatot olvastak fel, melyből a következő kivonatot közöljük: N. Lajos 1360. táján kiűzte a zsidókat az országból, kik akkor leginkább Haimburgba, Bécs-Ujhelyre és Lengyelországba vonultak vissza. Vagyonukat akkor nem tartották vissza. Mi több, Lajos nemsokára a zsidóknak újra megengedte Magyarországon a lakhatást, s ezután közvetlenül a király hatósága alatt állottak, nevezetesen pedig a királyi kamarának voltak alattvalói, ennek fizették a rájuk rótt adót. Letelepenni a zsidóknak csak a városokban volt szabad, jelesen a következő öt város említetik: Pozsony, Soprony, Nagy-Szombat, Buda és Fehérvár; egyébiránt Győrött is volt zsidó. Egyébiránt a királyi adó nem volt igen nyomasztó, mert V. László alatt mindössze 4000, Nagy Lajos alatt pedig csak 1600 ftra rugott. Ezen adón kívül a zsidók rendes, a későbbi házi adót fizették ama városnak, melyben állandóan laktak, de házaik a beszállásolástól mentve voltak. Rendesen elkülönített város-részekben laktak, az úgynevezett zsidóutcákban; de azért birhattak házat más városrészen is, de szőlőt nem. Üzletök az elkülönített részekre volt szorítva, ott volt kereskedésük és vásáruk. Volt saját birájuk és esküdteik és ezek a zsidók közti perekben a zsinagóga előtt hoztak ítéletet. Üzletük kereskedésben és pénzüzéségben állott, az utóbbi roppant nagy kamattal járt, mivel száztól kettőt fizetett hetenként az adós úgy, hogy a tőke egy év alatt többre rugott mint kétszeresére. Zálogba is vehettek mindennemű tárgyat, csak a házas aszszony nem adhatott semmit zálogba, férje beleegyezése nélkül. A zsidóknak különös öltözék volt megparancsolva, külön szabásu köpeny, sárga gyűrűalaku posztófolttal és posztó főveggel rajta és magas hegyes kalap.

— (Mexikóban a zavarok) még mindig tartanak. A legujabb tudósítások szerint nagyon szétágazott összeesküvés fedeztetett fel a fővárosban, melynek célja: Mexikót az Egyesült-Államokhoz csatolni; magas állásu személyek vannak compromittálva; ugy hallani, hogy 500 személy fogatott be. A császár elhagyta volna a fővárost, s a francia hatóságokat kedvök szerint hagyja működni.

— (Oroszország hadi ereje.) Oroszországban ujjabb ujoncozás van elrendelve, s így ez állam már létező hadi ereje 300,000 emberrel fog szaporodni. Mire való e nagy szám? kérdezik a politikai lapok s azt hiszik, hogy nehezen csupán kiegészítésre. Oroszország egyáltalán ismét oly módon fejt ki katonai erejét, hogy azt figyelemre kell méltatni. Mult évben az orosz hajóhad, odaértve az építés alatt levő hajókat is, egy erősebb gőz s egy sokkal gyöngébb vitorlahajórajból állott. Az előbbiben volt 6 sorhajó, 25 fregatte, 2 pánccélos fregatte, 22 corvette, 3 pánccélos ágyutelep, 12 pánccélos ágyunaszád (monitor), 80 ágyunaszád stb. összesen 263 hajó, azaz kétszeres több, mint 1863-ban. A hajók összesen 37, 244 lóerővel bírtak, s 2092 ágyuval. A vitorlahajóraj összesen 48 hajóból állott. A vitorlás

hajók 73 ágyuval bírtak. Ezekhez jött 14 pánccélos telep, 18 ágyuval. Az összes gőz- és vitorlahajók száma tehát 315, 2196 ágyuval. Ezen kívül a hajóhadhoz tartoznak még: 3 uszó docks és különféle nevezetű kikötő hajók. 1864-ben Pétervár, Kronstadt, Nikolajew s Nikolajewsk (az Amur mellett) hajógyáraiban, az ishorai admirálisai és a Kamasko-Wotkinski-féle gyárakban 25 hadihajót építettek.

⊙ (A Bourbonok családja) 1861-ben 74, XVI. Lajossal egyenes rokonságu egyént számlált. Ezek közül 55 száműzetésben él; nevezetesen: Ferenc nápolyi király 5 fi- és 4 nővérrel, a kapuai herceg 2 gyermekével, a trapaniai gróf 5 gyermekével; a király 3 nagynénje s 1 unokahuga, — a spanyol infans Don Juan két gyermekével, — továbbá a francia Bourbonok közül a chambordi gróf és a parmai hercegnő, 4 gyermekkel, a párisi gróf, a chartresi herceg, a nemoursi herceg 4 gyermekkel, a joinvillei herceg 2 gyermekkel, a montpensieri herceg 6 gyermekkel. A többi Bourbonok nincsenek számkivetésben: a spanyol királyi család 16 taggal, a brasíliai császárnő, szász coburg-gothai Augusta hgnő és III. Károly parmai herceg, spanyol infans.

⊙ (A legidősb színész) Jean Moal volt, ki 1829. január 13-án Párisban halt meg 112 éves korában. 100-dik évében még játszott, 8-dik évétől a szinpad volt hazája és 92 évig élt azon, 2760 szerepet játszott; 28,010-szer lépett föl, 1040-szer meghalt, 130-szor király, 920-szor becsületes ember és 23,500-szor gazember szerepében. A rómaiaknál szintén volt egy ehhez hasonló színész: Luceja, ki még 112 éves korában föllépett. Galeña Cenciola táncosnő, 90 éven tul volt, mikor első kísérlete után újra föllépett. Ez még egyszer Augusztus alatt is előfordul.

⊙ (Egy portugal tábornok) az indiákoni tartózkodása alatt megszorult pénz dolgában. Ily zavarában egy hajfirtjét levágta és Goa lakóihoz küldé azon kéréssel, hogy e zálogra 20,000 pisztolyt (spanyol pénznem, mintegy 5 tallér darabja) kölcsönözzenek. A kérés teljesítettet, a zálog elfogadtatott, később ezt becsülettel visszaváltá a tulajdonos.

I r o d a l o m.

— (A kir. m. természettudományi társulat) „Közlönyéből“ megjelent a 4. kötet második része. Tartalmát a társulat szakülésein felolvasott több értekezés képezi.

— (Számadási kimutatás) szab. kir. Pest városa összes pénztárai forgalmáról az 1864-diki évben. Szerkeszté Cserhalmay F. városi főszámvevő.

— (Gr. László Kálmán munkatársunk) az országgyűlés megnyíltával politikai lapot indít meg. Higgadt gondolkodásu, ismereteiben tágkörű s lángoló hazaszeretettől lelkesült barátunkat örömmel üdvözljük e téren, hol a demokrata elvek arisztokratának született férjében nyernek buzgó harcost. — Schwarz Gyula, az „Uj Korszak“ tulajdonosa egyik cikkében sejteti, hogy ő szintén szándékozik politikai lapot megindítani.

— (Jellemrajzok az angol színtildgöböl.) Kean Edmund, Macready Vilmos és Kean Károly jellemrajzával; irta s a nemzeti színház nyugdíjintézetének díj nélkül adta Rónay Jácint, Londonban száműzetésben élő tudós hazánkfa. Az

igen csinos kiállítású, nagy nyolcadrétű vastag kötet ára 1 ft 50 kr. E könyv tanulságos oldala mellett oly élvezetes olvasmányt nyújt, mint akármelyik jó regény, de hát nem-e regényes már magában véve is egy-egy világhírű színész élete. — Megemlítendők tartjuk még, hogy e művet Emich G. akad. nyomdász ingyen szedette és nyomatta s hogy arra a hermaneci papírgyár a papírt ingyen szolgáltatta. Ismételve ajánljuk a közönség figyelmébe.

Zenemű.

— (Rózsavölgyi és társa műkereskedésében) megjelent „Kemény-induló”; a lipótvárosi választók felhívására írták: Mosonyi Mihály és Tóth Kálmán; ára 20 kr.

Nemzeti színház.

Ki vannak tűzve: nov. 12. *Erdő szépe*, 2-szor. 13. *Rang és szerelem*. 14. *Szép Ilon*, opera. 15. *Páholj az operában*, először és *Az égben*, vigjáték. 16. *Álarcos bál*, opera. 17. *Maróth bán*. 18. *Hugenották*, opera.

Szerkesztői üzenetek.

— *Szarvasra*: Z. M.-nak. Magán levelet írtunk.
— *Enyingeren*: I. G.-nak. A levelet átadtuk a kiadóhivatalnak s az majd óhajátása szerint jár el.
— *Lembergbe*: V. W. R.-nek. Ugy látszik, hogy a prózára önnek sokkal nagyobb hivatása van, s így lembergi tudósításokat — a mennyiben azok olvasóinkat érdekelhetik — örömebb vennénk.

— *Uj-Kigyóásra*: G. R.-nak. Mi ösmerjük ama monumentális épületeket, s így látjuk, hogy a küldött rajzok nem igen előnyösen reprezentálják azokat. Tán máshonnet jobbakat kapunk. A cikket használni fogjuk.

— *N. Körösrre*: E. D.-nek. Utóbbi kívánságát teljesítettük, de csak az ön előnyére; mert ha e gyöngébb kísérleteket kiadnók, talán hátráltatók előre törekvéset.

— *Nagy-Szombathba*: M. J.-nak. Lapunk irányával nem egyez meg.

— *Gálos-Kérre*: N. J.-nak. Azon eredeti kérdésre: „kell-e ön vagy nem azon szorgalmas méhek közé, kik mézet segítenek gyűjteni az ismeretek ezen szép kaptarába, a Hazánkba?” — azt válaszolhatjuk, hogy igen; de ha lehet, kérjük, ne a Parnassuson röpkedjen virágról virágra, mert ott már majdnem minden himpört leszedtek, s a ki onnan mégis kedves teherrel akarna visszajöni, annak nagyon-nagyon magasra kellene szállania. Járjuk be a próza mérhetlen sikjait is, s ha nem is találunk azokon mindenütt illatos mézet, de akadunk viaszra, melyből a szellem felvilágosítására szolgáló fáklya készül.

— *Nádasra*: E. A.-nak. A régen beküldöttet közöljük, az átadandókat átadtuk: de az újabb küldemény helyett jobban szeretnénk ama vidék népéletére vonatkozó ismertetést.

— *Buda-Ujlakra*: A vegyes apróságok közlését megkezdtük.

— *Pesten*: E. K.-nak. A cikkeket eltettük. Kitűnő szerzők-től kitűnőt igen.

— *Kolozsvárt*: F. K.-nak. A cikk megüti a mértéket, de a rajzon nagyon bajos lesz eligazodni.

— *Brüsszelbe*: Megkaptuk az újabb szállítmányt is. L. J.-sét adjuk; sajnáljuk, hogy rá vonatkozó adatok nem jutottak kezünkhöz.

— *Szombathelyre*: T. I.-nak. A nagy halmaz nyomtatványt s kéziratot egyhamar nem olvashatjuk el; azonban főlemlíthetjük, hogy mai nap már csakugyan ritkák a latin verselők. A magyar versek egynemelyike nem oly folékony.

— *Jersey-szigetre*: Még nem juthattunk az illető iratok nyomába, de a mint megkapjuk, küldjük.

Vasutak közlekedése.

A délkeleti vaspályán.

Bécs	Ind.	7 ó. 45 p. r.	8 ó. — p. e.
Érsekújvár	"	1 " 20 " du.	1 " 48 " éj.
Pest	"	5 " 35 " du.	6 " 25 " r.
Cegléd	"	8 " 27 " du.	9 " 4 " r.
Szeged	"	12 " 17 " éj.	3 " 50 " du.
Temesvár	Érk.	5 " 20 " r.	10 " 18 " e.

Temesvár	Ind.	10 ó. 32 p. éj.	5 ó. 19 p. r.
"	"	2 " 25 " r.	12 " 15 p. délb.
Cegléd	"	5 " 54 " r.	5 " 41 " du.
Pest	"	9 " 55 " r.	8 " 37 " e.
Érsekújvár	"	1 " 50 " du.	1 " 3 " éj.
Bécs	Érk.	6 " 33 " e.	6 " — " r.

A tiszavidéki vaspályán.

Cegléd	Ind.	9 ó. 27 p. r.	8 ó. 24 p. e.
Szolnok	"	10 " 27 " r.	9 " 42 " éj.
P.-Ladány	"	1 " 26 " du.	1 " 20 " éj.
Debrecen	"	3 " — " du.	3 " 48 " r.
Tokaj	"	5 " 25 " du.	8 " 5 " r.
Miskolc	"	7 " 24 " e.	11 " 3 " r.
Kassa	Érk.	9 " 56 " e.	2 " 49 " du.
Kassa	Ind.	5 ó. 21 p. r.	11 ó. — p. du.
Miskolc	"	7 " 52 " r.	3 " 2 " du.
Tokaj	"	9 " 35 " r.	5 " 35 " du.
Debrecen	"	12 " 12 " dél. 10 " 29 " éj.	
P.-Ladány	"	1 " 45 " du.	12 " 56 " éj.
Szolnok	"	4 " 44 " du.	4 " 43 " r.

Cegléd	Ind.	9 ó. 47 p. regg.
Szolnok	"	11 " 19 " regg.
Arad	"	3 " 21 " délu.
Csaba	Érk.	5 " 27 " délu.
Arad	Ind.	9 ó. 30 p. déle.

Csaba	"	12 " 6 " déle.
Cegléd	Érk.	5 " 32 " délu.
P.-Ladány	Ind.	2 ó. 58 p. délu.
Nagyvárad	Érk.	4 " 38 " délu.
Nagyvárad	Ind.	10. ó. 6 p. déle.
P.-Ladány	Érk.	12 " 48 " déle.

A déli vaspályán.

Buda	Ind.	6 ó. 30 p. r.	5 ó. 15 p. e.
Sz.-Fehérvár	"	8 " 43 " r. érk.	7 " 20 " e.
Sz.-Fehérvár	Ind.	5 ó. 59 p. du.	7 ó. 10 p. r.
Buda	Érk.	8 " 2 " este.	9 " 14 " e.
Fehérvár	Ind.	8 ó. 43 p. r.	7 ó. 20 p. e.
N.-Kanizsa	Érk.	délb. és este.	
N.-Kanizsa	Ind.	1 ó. 19 p. du.	5 ó. 36 p. r.
Fehérvár	"	5 " 59 " du.	7 " 10 " este.
Fehérvár	Ind.	10 ó. — p. r.	
Uj-Szőny	"	2 " 25 " du.	
Győr	"	3 " 11 " du.	5 ó. 55 p. r.
Bruck	"	5 " 28 " du.	7 " 54 " r.
Bécs	Érk.	8 " 26 " este.	
Bécs	Ind.	7 ó. 45 p. r.	5 ó. 20 p. e.
Bruck	"	9 " 21 " du.	6 " 54 " e.
Győr	"	11 " 38 " de.	9 " 5 " e.
Szőny	"	12 " 57 " délb.	
Fehérvár	Érk.	5 " 45 " du.	

Dunagőzhajózás.

L e f e l é :

Bécsből Pestre : napon-ként 6 1/2 órakerreggel.

Esztergamból Pestre: naponkint a helyi gőzzel 6 órakerreggel, és a bécsi utazó gőzzel 4 óra felé délután.

Vácról Pestre: naponkint a helyi gőzzel 7 1/2 órakerreggel, és 1 ór. délut. a bécsi utazógőzzel 5 óra tájban délután.

Pestről Mohácsra: hétfőn, szerdán, pénteken, szombaton 7 ór. reggel.

Pestről Eszékre és Zimonyba: hétfőn, szerdán, szombaton 7 ór. reggel.

F ö l f e l é :

Pestről Bécsbe: naponkint 6 óraker este.

Pestről Vác-, Esztergomba: naponkint a helyi gőzzel 3 1/2 ór. délután, és a bécsi utazógőzzel 6 óraker este.

Mohácsról Pestre: hétfő, szerda, péntek, szombaton 3 óraker délután.

Zimonyból Pestre: vasárnap, kedd, csütörtök 10 óraker délelőtt.

Orsováról Zimonyba, Pestre: szombaton regg.

A Szávan :

Sziszekről Zimonyba hétfőn reggel.

Zimonyból Sziszekr : 3 csütörtökön délben.